

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13\(42\)-123-139](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13(42)-123-139)
УДК 37.013:376

Литовченко Світлана Віталіївна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України.
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0001-4667>
svetalitovchenko@ukr.net

СИСТЕМА АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ: КОНТЕНТ ЩОДО ОСОБЛИВИХ ОСВІТНІХ ПОТРЕБ

Анотація. У статті представлено сучасні тенденції в освіті дітей з особливими освітніми потребами, окреслено актуальні питання діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), розглянуто поняття «потреба» у контексті організації освітнього середовища. Інновацією виступає впровадження у 2019 році інформаційно-телекомунікаційної системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»), що забезпечує створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти. Обґрунтовано, що особливі освітні потреби більшою мірою є індивідуальними, а міра їх прояву й специфічність визначають специфіку підтримки учнів у процесі навчання. Об'єктивне визначення потреби покликано сприяти усуненню бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі дитини у освітньому процесі та успішній соціалізації. Правомірно розглядати різні класифікації особливих освітніх потреб в залежності від критеріїв, покладених у основу. Доцільним є визначеність формулювань, зважаючи на чіткість, узгодженість, системність, зручність для всіх суб'єктів освітньої діяльності. На основі аналізу теоретичних аспектів проблеми та конкретних випадків комплексної оцінки розвитку дітей розроблено рекомендації для наповнення контенту щодо особливих освітніх потреб до системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»). У контексті оцінки освітньої діяльності визначено дві групи потреб: «Адаптації / модифікації» та «Умови для розвитку», які уточнюються в залежності від конкретної ситуації (адаптації середовища, фізичного

навантаження, змісту, форм, методів навчання; мінімальні адаптації завдань з метою розвитку мовлення; адаптації письмових завдань тощо; умови для розвитку соціального, емоційного; навчальної поведінки тощо). Використання пропонованого контенту допоможе фахівцям ІРЦ удосконалити здійснення оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами, визначення спільно з батьками індивідуальних потреб та рекомендацій щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

Ключові слова: діти; особливі освітні потреби; інклюзивно-ресурсний центр; система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»).

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сьогодні Україна, що розвивається суголосно із світовою та європейською спільнотою, має можливість залучитися до глобальних цивілізаційних процесів, вибудовує суспільні відносини на основі демократичних цінностей, що сприяє утвердженню філософії толерантності та рівності, а відтак соціальної моделі сприйняття інвалідності, за якої, на відміну від медичної, обмеження розглядаються як результат дискримінації з боку суспільства, а не стану людини. Приміром, людина на візку не може скористатися бібліотекою тому, що заклад не обладнаний пандусом; глухота не виступає порушенням (інвалідністю), натомість можливістю доступу до самобутньої культури та мови тощо. Орієнтиром у цьому сенсі є «Конвенція про права осіб з інвалідністю», прийнята Генеральною Асамблеєю ООН і ратифікована Україною [1].

Позитивним результатом означених тенденцій виступає нова суспільно-освітня концепція («Нова Українська школа» [2]), яка ґрунтується на соціальних (дитино центрованих) принципах та передбачає реалізацію соціокультурного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів. На часі також говорити про інклюзивний підхід (інклюзію як освітній підхід, не лише напрям розвитку спеціальної педагогіки), що передбачає доступність здобуття освіти на різних рівнях; пристосування освітнього середовища під дитину, а не навпаки; можливість навчатися за індивідуальною освітньою траєкторією; надання підтримки та супроводу відповідно до освітніх потреб.

Спільно з Міністерством освіти і науки України Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України визначає стратегію розвитку та нову методологію освіти дітей з особливими

освітніми потребами, яка передбачає створення умов для здобуття різних освітніх рівнів дітьми, не залежно від їхнього соціального статусу, стану здоров'я, зокрема, наявності тих чи інших порушень психофізичного розвитку; спрямування освіти на задоволення потреб дітей та їхніх батьків шляхом надання освітніх послуг (зокрема психолого-педагогічних, корекційно-розвивальних та ін.); відмову від нозологічного принципу направлення дітей у спеціальні заклади, розширення мережі навчальних установ та надання батькам право вибору освітнього маршруту для своєї дитини. Принципи та підходи до реформування галузі детально висвітлено у працях вітчизняних вчених В. Засенко, А. Колупаєвої, Л. Прохоренко, О. Таранченко та ін. [3], [4], [5], [6], [7].

Водночас, пріоритетним напрямом національної державної політики виступає упровадження міжнародних стандартів професійної допомоги дітям з особливими освітніми потребами: якомога більш раннє виявлення проблеми у розвитку та рання комплексна допомога (впроваджується програма раннього втручання); зміна підходів до визначення необхідних для дитини послуг, зокрема, відмова від опори на категорії порушень, натомість насамперед врахування індивідуальних особливостей розвитку, потреб кожної дитини; орієнтація фахівців на надання допомоги сім'ї, широке залучення батьків до роботи з дітьми та підвищення відповідальності батьків за реабілітацію та навчання своїх дітей; організація міждисциплінарного командного підходу та надання інтегрованих послуг [5], [6], [7].

Інновації у галузі спеціальної педагогіки і психології зумовили реорганізацію системи психолого-медико-педагогічних консультацій та започаткування (з 2018 року) діяльності мережі нових для нашої країни установ – Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які розглядають як першу ланку на шляху здобуття освіти дитиною з особливими освітніми потребами. Відповідно до Положення: «Інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу» [8].

За даними МОН України на листопад 2019 року кількість зареєстрованих центрів склала 603, до кінця 2020 планують відкрити ще і

їх стане понад 700 [9]. Сучасний період – час становлення діяльності ІРЦ: наявна нормативна база, розроблено теоретичні та організаційні основи [10], водночас практики недостатньо, існують невирішені питання, такі, що потребують досвіду. Зокрема, надзвичайно важливим є вивчення та розроблення механізмів узагальнення результатів оцінювання, визначання потреб дитини та рекомендацій щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

У контексті проблеми зауважимо: в Україні вже діє «Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я. Діти і підлітки» (МКФ-ДП) [11], що дає розуміння про функціонування дитини в різних контекстах; основні ідеї, підходи МКФ покладено в основу діяльності ІРЦ, зокрема й процедури оцінювання та оформлення висновку. У 2018 році МОН України закупило стартовий пакет методик для оцінювання особливих освітніх потреб на базі ІРЦ. Це світовий стандарт діагностики (діагностування лише в контексті визначення особливостей), необхідність доказової бази досліджень, стандартизації інструментів і є свідченням інтеграції України у світове співтовариство [10, с. 137–142].

З метою допомоги батькам, педагогам закладів освіти та фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у 2019 році створено та запущено систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ») – «комплекс програмних та апаратних засобів, які на основі інформаційно-телекомунікаційних технологій забезпечують створення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти, призначеного для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, та їх інформаційно-аналітичного забезпечення» [12]. Розпорядником АС «ІРЦ» є Міністерство освіти і науки України; мету, завдання, структуру та умови функціонування системи визначено у Положенні [12].

На веб-сайті АС «ІРЦ» (<https://ircenter.gov.ua>) розміщено інструктивно-методичні матеріали для кожної групи цільової аудиторії, доступні після реєстрації. Зазначається, що керівники закладів освіти зможуть: зайти та переглянути висновки, які надали батьки; в електронному вигляді скласти індивідуальні програми розвитку та відмітити проведення занять з дитиною; вести повну базу дітей з особливими освітніми потребами; мати доступ до архіву комплексних оцінок та висновків.

Батьки матимуть можливість: ознайомитися із мережею та контактними даними інклюзивно-ресурсних центрів у своєму регіоні; подати заяву до ІРЦ онлайн; отримати запрошення на проходження

комплексної оцінки; зберігати заяву та висновок в електронному вигляді; контролювати проведення занять з дитиною.

Фахівці ІРЦ після авторизації у системі можуть ввести документацію в електронному вигляді, зокрема реєстри закладів освіти та фахівців, вносити результати комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. Основним документом, у якому акумулюється результат комплексної оцінки є висновок інклюзивно-ресурсного центру. Остаточний варіант такого висновку формуватиме програма і він буде доступний для батьків та педагогів (за наявності згоди батьків) в електронному форматі у системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на новизну проблеми, сьогодні в Україні відсутні наукові дослідження із питань організації роботи «Системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів». Водночас, теоретичним підґрунтям нашого дослідження є сучасні праці, присвячені освіті дітей з особливими освітніми потребами (Е. Данілавичюте, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Костенко, Л. Прохоренко, О. Чеботарьова; J. Derpeler, T. Loreman, R. Smith та ін. [3], [4], [5], [6], [7], [13], [17], [18], [19]), організації інклюзивного освітнього середовища (Л. Коваль, І. Луценко, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко, Н. Ярмола та ін. [4], [6], [7], [14], [15]), актуальним питанням діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (А. Колупаєва, С. Литовченко та ін. [10], [13], [16]). А також наявний досвід практичної діяльності ІРЦ в Україні.

Слід уточнити, що висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини [8] – документ, який містить інформацію щодо індивідуальних особливостей розвитку дитини, її особливих освітніх потреб, рекомендації членам команди супроводу, перелік необхідних психолого-педагогічних послуг; розробляється фахівцями ІРЦ за результатами комплексного оцінювання та є основою для складання Індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Оцінка здійснюється відповідно до основних сфер розвитку дитини (фізичної, мовленнєвої (мовленнєво-комунікативної), когнітивної, емоційно-вольової) та освітньої діяльності, в межах яких визначають компетенції, потреби та рекомендації. Важливо враховувати, що висновок є інструментарієм для проектування навчальної та корекційно-розвиткової роботи у закладі освіти; за ним педагоги організовують освітній процес та оцінювання навчальних досягнень дитини. Відтак, рекомендації ІРЦ мають бути спрямовані на створення сприятливого середовища для гармонійного розвитку дитини, основною кінцевою

метою є не визначення окремих напрямів допомоги, а забезпечення комплексної системи роботи.

Наявні фактори, що ускладнюють процес узагальнення результатів комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини та оформлення висновку в системі автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. Зокрема, йдеться про різні підходи до визначення потреб дитини, формулювання потреб як рекомендацій (до відповідних граф вносяться схожі формулювання), перерахування загальних порад, які не належать до особливих потреб.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – розробити теоретично обґрунтовані рекомендації для наповнення контенту щодо особливих освітніх потреб до системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»).

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз теоретичних підходів до тлумачення сутності особливих освітніх потреб у контексті соціальної моделі сприйняття інвалідності.

2. Окреслити існуючі проблеми у діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, зокрема узагальненні результатів комплексної оцінки розвитку дитини у висновку.

3. На основі аналізу теоретичних аспектів проблеми та конкретних випадків комплексної оцінки розвитку дітей розробити можливі варіанти визначень особливих освітніх потреб до системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»).

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Відповідно до сучасного розуміння потреба передбачає додаткову тимчасову чи постійну підтримку в освітньому процесі [20], яка реалізується через відповідні корекційно-розвиткові послуги, спеціальне обладнання, наявність асистента вчителя та/або асистента дитини, необхідні адаптації та/або модифікації в освітньому процесі.

Об'єктивне визначення потреби покликано сприяти усуненню бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі (активності) дитини у освітньому процесі та успішному функціонуванню у соціумі.

Проблема визначення потреб є актуальною у контексті діяльності ІРЦ, організації освітнього процесу в умовах інклюзії. Її вивченню присвячено дослідження українських науковців Е. Данілавичюте,

І. Луценко, А. Колупаєвої, Н. Компанець, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко та ін. [4], [13], [14], [15]. Так, Е. Данілавичюте на основі розкриття сутності понять «шкільна неуспішність», «дизонтогенез», аналізу причин їх виникнення, міжнародного досвіду становлення інклюзивної освіти визначає групи «класифікаційних ознак» особливих освітніх потреб, зокрема: «особливості психофізичного розвитку, особливості опанування навчальної діяльності, особливості встановлення контактів із соціальним середовищем, особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища (категорія дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах)». Відповідно вчена робить висновок про те, що наявність особливих освітніх потреб передбачає дії педагогів щодо «успішного залучення дитини до загальноосвітнього навчального процесу (процедуру введення до колективу учнів з типовим розвитком, шкільного/класного простору), організації відновлення її організму (здоров'я, фізичного стану та працездатності), а також пристосування курикулуму (оцінювання потенційних можливостей дитини, визначення і здійснення необхідних змін під час використання поточного навчально-виховного змісту)» [13, с. 17–18].

Результати наукових пошуків О. Федоренко виявили особливі освітні потреби молодших школярів зі зниженим слухом: слухову /сенсорну, що проявляється в доступності аудіальної інформації як засобу отримання, розширення й уточнення уявлень та знань молодших школярів зі зниженим слухом про світ; мовно-мовленнєву, як самовираження шляхом використання мовних та мовленнєвих засобів, зрозумілих оточуючим; загальнонавчальну, що проявляється у здійсненні ефективної самостійної навчальної діяльності; соціоінтегративну, як міжособистісна взаємодія з усіма суб'єктами освітнього процесу; соціокультурну, як взаємодія з представниками культури глухих, отримання інформації засобами жестової мови [14, с. 10]. Ці потреби стали підґрунтям для розроблення моделі педагогічного супроводу учнів з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання.

Дослідження Т. Скрипник присвячено розбудові безперешкодного освітнього середовища для дітей із розладами аутистичного спектра, складники якого зумовлені їхніми особливими освітніми потребами. В якості провідної ідеї виступає обґрунтування потреб як того, що необхідно розвинути у дитини. Науковець визначає взаємопов'язані групи особливих освітніх потреб таких дітей: подолання труднощів в розвитку, соціалізації та адаптації; безпечне розвивальне освітнє середовище; розвиток соціальних і комунікативних умінь; сприймання і засвоєння академічних

знань [15].

Основи вирішення проблеми закладено у ґрунтовних дослідженнях А. Колупаєвої, О. Таранченко, відповідно до яких реалізація якісного навчання дітей з ООП можлива лише за ефективного застосування певного комплексу технологій, що враховують специфіку особливих освітніх потреб таких учнів. Зокрема, наголошується, що особливі освітні потреби не виступають у якості гальмуючих повноцінне функціонування у соціумі, а стимулюють розвиток пристосувального освітнього середовища в напрямі його доступності й гнучкості [4].

Українські дослідники поділяють думку про те, що потреби більшою мірою є індивідуальними; міра прояву й специфічність особливих освітніх потреб детермінують процесуальне й ресурсне забезпечення супроводу та підтримки учнів у процесі навчання.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У межах емпіричного дослідження проаналізовано 50 висновків про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей, складених фахівцями Інклюзивно-ресурсного центру № 3 м. Києва.

Автор має практичний досвід роботи в ІРЦ, пропозиції є результатом аналізу наукових джерел, теоретичних підходів (в рамках роботи у профільному інституті) та аналізу практики, значної кількості висновків, спілкування з фахівцями.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Розглянемо рекомендації до узагальнення результатів оцінювання та наші пропозиції доповнення автоматизованої системи щодо можливих формулювань освітніх потреб дітей. З метою систематизації, упорядкування доцільним є визначення готових формулювань потреб, щоб фахівці мали можливість обрати відповідні, але також визначити потреби в інший спосіб. Зазначимо – потреб може бути декілька.

Висновок містить розділ «Оцінка освітньої діяльності» (табл.).

У графі «Компетенція» зазначається чи відповідають виявлені показники розвитку дитини віковим особливостям. Важливим при узагальненні результатів комплексної оцінки є спрямування на визначення сильних сторін дитини, зокрема здібностей, знань, умінь, навичок та інтересів, які в подальшому стануть опорою для надання підтримки. Навіть мінімальні (з погляду умовної норми) навички можуть бути основою для формування та розвитку важливих умінь та засвоєння знань.

Таблиця

Оцінка освітньої діяльності (відповідно до основних критеріїв формування вмінь та навичок дітей дошкільного віку; для дітей шкільного віку – сформованість знань, вмінь, навичок відповідно до навчальних програм)

Компетенція (знання, здібності, уміння, навички)	Потреби	Рекомендації

Якщо дитина за певною сферою не має особливих потреб, пропонуємо зазначити коротко «Компетенції в цілому відповідають віковим особливостям (віковим нормам)»; відповідно у графі потреби: «Немає особливих освітніх потреб», рекомендації сформулювати приміром як «Загальні рекомендації з розвитку мовлення для дітей старшого дошкільного віку (читання художньої літератури, переказ, вивчення віршів тощо)». Натомість для дітей зі тяжким ступенем порушення / складними порушеннями розвитку доцільно максимально деталізувати інформацію.

За виявленими особливостями, труднощами, обмежуваннями у функціонуванні в будь-якій зі сфер розвитку та навчальній діяльності визначаються особливі освітні потреби. Правомірно розглядати різні класифікації особливих освітніх потреб, в залежності від критеріїв, покладених у основу. Нами визначено дві групи особливих освітніх потреб (у контексті розділу висновку ІРЦ «Оцінка освітньої діяльності»): «Адаптації / модифікації» та «Умови для розвитку». Потреби уточнюються в залежності від конкретної ситуації та вносяться до висновку.

У межах першої групи можливі такі: «адаптація / модифікації змісту, методів навчання, результатів діяльності учня, оцінювання навчальних досягнень», «адаптація методів, засобів (застосування шрифту Брайля, жестової мови тощо)», «адаптації середовища (рівень освітлення, шуму тощо)», «адаптації фізичного навантаження»; конкретні адаптації «мінімальні адаптації завдань з метою розвитку мовлення», «адаптації письмових завдань тощо».

До другої групи пропонуємо: «умови для розвитку (соціального, емоційного)», «умови для розвитку навчальної поведінки, навчальних навичок», «умови для розвитку самостійної навчальної діяльності» тощо.

Серед можливих визначаємо наступні, але варіанти можуть бути різними. Ми не є прихильниками формального підходу, використання

шаблонних виразів без врахування особливостей кожної дитини. Проте, по перше, на допомогу фахівцям хочемо запропонувати визначення, сформульовані відповідно до сучасних підходів. По друге, чіткість визначень та наявність (у якості орієнтирів) загальних алгоритмів та протоколів сьогодні розглядається виправданим в педагогіці (як в медицині).

Потреби мають бути забезпечені у процесі освітньої діяльності, чому сприяють визначені рекомендації. В графі «Рекомендації» зазначаються особливості індивідуальної адаптації / модифікації, конкретні методи, детальні поради, додаткові методики, вправи, прийоми, застосування яких є особливо важливим.

Компетентності і рекомендації передбачають більшу різноманітність формулювань, варіативність, натомість потреби можна чітко визначити, сформулювати та включити до контенту системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»).

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Результати дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

1. Аналіз нормативної бази України, психолого-педагогічної літератури свідчить про актуальність проблеми діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, зокрема проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку, узагальнення результатів та визначення особливих освітніх потреб дітей як основоположної умови ефективної освітньої діяльності та соціальної адаптації. Водночас, особливої уваги потребує питання розвитку та удосконалення системи автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»), одним з ключових векторів якого виступає наповнення науково обґрунтованого та практично зручного контенту.

2. У контексті оцінки освітньої діяльності визначено дві групи потреб: «Адаптації / модифікації» та «Умови для розвитку», які уточнюються в залежності від конкретної ситуації (адаптації середовища; адаптації фізичного навантаження; адаптації змісту, форм, методів навчання; мінімальні адаптації завдань з метою розвитку мовлення; адаптації письмових завдань тощо; умови для соціального розвитку, умови для емоційного розвитку; умови для розвитку навчальної поведінки тощо).

Використання пропонованого контенту допоможе фахівцям ІРЦ удосконалити здійснення оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами, визначення спільно з батьками індивідуальних потреб та рекомендацій щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

Таким чином, вважаємо доцільними визначення відповідних груп особливих освітніх потреб, зважаючи на чіткість, узгодженість, системність, упорядкованість, а також зручність для використання суб'єктами освітньої діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Водночас, не претендуємо на остаточний варіант класифікації потреб, доцільними є подальші дослідження. Зокрема, надзвичайно важливим є аналіз міжнародної практики, досвіду країн, які мають тривалу історію та значні успіхи щодо інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, а також залучення національних надбань спеціальної педагогіки і психології. Актуальними також залишаються питання вивчення та розроблення механізмів оцінювання (діагностики) на основі МКФ, визначання індивідуальних потреб дитини, стратегій підтримки та рекомендацій щодо створення необхідних умов для здобуття освіти.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Верховна рада України. (2009, Груд. 16). *Закон № 1767-VI «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>.
- [2] Міністерство освіти і науки України. (2016, Жовт. 27). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
- [3] В. Засенко, та Л. Прохоренко, «Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку», *Рідна школа*, № 3/4, с. 48–52, 2019.
- [4] А. Колупаєва, та О. Таранченко, *Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі*. Харків, Україна: «Ранок», 2019.
- [5] В. Засенко, А. Колупаєва, та О. Таранченко, «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії», у *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*; В. Кремень, Ред. Київ, Україна: Педагогічна думка, 2016, с. 68–77.
- [6] О. Таранченко, та О. Федоренко, «Концепція розвитку системи освіти дітей із порушеннями слуху в Україні», *Особлива дитина: навчання і виховання*, № 1, с. 27–33, 2015.

- [7] T. Loreman, D. McGhie-Richmond, A. Kolupaieva, O. Taranchenko, et al., «A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives», *School Effectiveness and School Improvement*, 27(1), p. 24–44, 2016.
- [8] Кабінет Міністрів України. (2017, Лип. 12). *Постанова № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.
- [9] Сайт Міністерства освіти і науки України. (2019, Лист. 22). *З 2020 року вчителі початкових класів вивчатимуть методики роботи в інклюзивних класах* [Електронний ресурс. Новини].
Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/news/z-2020-roku-vchiteli-pochatkovih-klasiv-vivchatimut-metodiki-roboti-v-inklyuzivnih-klasah>.
- [10] М. Порошенко, *Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів*. Київ, Україна, 2018.
- [11] Міністерство охорони здоров'я України. (2018, Груд. 21). *Наказ № 2449 «Про внесення змін до перекладу Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://moz.gov.ua/mkf>.
- [12] Міністерство освіти і науки України. (2019, Лист. 25). *Наказ № 1472 «Про затвердження Положення про систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-sistemu-avtomatizaciyi-roboti-inklyuzivno-resursnih-centriv>
- [13] Е. Данілавичутє, «Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі», *Особлива дитина: навчання і виховання*, № 3(87), с. 7–18, 2018.
- [14] О. Федоренко, «Педагогічний супровід молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання», дис. канд. наук; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ, 2015.
- [15] Т. Скрипник, «Відповідне освітнє середовище для дітей із розладами аутистичного спектра», *Особлива дитина: навчання і виховання*, № 3(83), с. 16–22, 2017.
- [16] С. Литовченко, «Діяльність ІРЦ у системі підтримки дітей з особливими освітніми потребами: актуальні питання», *Особлива дитина: навчання і виховання*, № 4(92), с. 30–36, 2019.

- [17] S. Schwab, U. Sharma, and T. Loreman, «Are we included? Secondary students' perception of inclusion climate in their schools», *Teaching and Teacher Education*, 75, p. 31–39, 2018.
- [18] T. Loreman, *Pedagogy for Inclusive Education*; Oxford Research Encyclopedia of Education, Oxford University Press USA, 2019.
- [19] J. Deppeler, T. Loreman, and R. Smith, «Teaching and learning for all», In J. Deppeler, T. Loreman, R. Smith, and L. Florian. (Eds.), *Inclusive pedagogy across the curriculum. International perspectives on inclusive education*. London: Emerald Group Publishing. Find this resource, Vol. 7, p. 1–10, 2015.
- [20] Верховна рада України. (2017, Верес. 5). *Закон № 2145-VIII «Про освіту»*. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>.

AUTOMATION SYSTEM OF OPERATION OF INCLUSIVE RESOURCES CENTERS: CONTENT ON SPECIAL EDUCATION NEEDS

Svitlana Lytovchenko,
PhD of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher, Chair of the Department
of Education for Children with Hearing Impairment
Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy
and Psychology of the NAPS of Ukraine.
Kiev, Ukraine.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0001-4667>
svetalitovchenko@ukr.net

Abstract. The article presents current trends in education of children with special education needs, outlines topical issues of activity of inclusive-resource centers, discusses the concept of «need» in the context of the organization of educational environment. An innovation is the introduction in 2019 of an information and telecommunication automation system of operation of inclusive-resource centers (AS «IRC»), which ensures the creation of a single integrated information environment in the field of inclusive education. It is substantiated that special educational needs are to a greater extent individual, and their degree of manifestation and specificity determine the procedural and resource support of students' support and support in the learning process. Objective identification of the need is intended to help remove barriers that prevent a child's full participation in the educational process and successful socialization. It is legitimate to consider different classifications

of special educational needs, depending on the criteria underlying it. It is advisable that the wording be clear, with clarity, consistency, consistency, convenience for all subjects of educational activity. On the basis of analysis of theoretical aspects of the problem and specific cases of complex assessment of children's development, recommendations for filling of content on special educational needs to the automation system of operation of inclusive-resource centers (AS «IRC») were developed. In the context of educational activity assessment, two groups of needs have been identified: Adaptation / Modification and Development Conditions, which are specified according to the specific situation (adaptation of the environment, physical activity, content, forms, teaching methods; minimal adaptation of tasks for the purpose of speech development; adaptation of writing tasks, etc.; conditions for the development of social, emotional, educational behavior, etc.). The use of the proposed content will help IRC specialists to improve the assessment of the development of children with special educational needs, identify with parents the individual needs and recommendations for creating the best conditions for education.

Keywords: children; special education needs; inclusive-resource center; automation system of operation of inclusive-resource centers (AS «IRC»).

СИСТЕМА АВТОМАТИЗАЦИИ РАБОТЫ ИНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНЫХ ЦЕНТРОВ: КОНТЕНТ ПО ОСОБЫМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ПОТРЕБНОСТЯМ

Литовченко Светлана Витальевна,
кандидат педагогических наук,
старший научный сотрудник, заведующий отделом
образования детей с нарушениями слуха
Институт специальной педагогики
и психологии имени Николая Ярмаченко НАПН Украины.
Киев, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0001-4667>
svetalitovchenko@ukr.net

Аннотация. В статье представлены современные тенденции в образовании детей с особыми образовательными потребностями, определены актуальные вопросы деятельности инклюзивно-ресурсных центров, рассмотрено понятие «потребность» в контексте организации образовательной среды. Инновацией выступает внедрение в 2019 году информационно-телекоммуникационной системы автоматизации

работы инклюзивных ресурсных центров (АС «ИРЦ»), что обеспечивает создание единого интегрированного информационного пространства в сфере инклюзивного образования. Обосновано, что особые образовательные потребности в большей степени являются индивидуальными, а мера их проявления и специфичность детерминируют процессуальное и ресурсное обеспечение сопровождения и поддержки учащихся в процессе обучения. Объективное определение потребности призвано способствовать устранению барьеров, препятствующих полноценному участию ребенка в образовательном процессе и успешной социализации. Правомерно рассматривать различные классификации особых образовательных потребностей в зависимости от критериев, положенных в основу. Целесообразна определенность формулировок, учитывая четкость, согласованность, системность, удобство для всех субъектов образовательной деятельности. На основе анализа теоретических аспектов проблемы и конкретных случаев комплексной оценки развития детей разработаны рекомендации для наполнения контента по особым образовательным потребностям к системе автоматизации работы инклюзивных ресурсных центров (АС «ИРЦ»). В контексте оценки образовательной деятельности определены две группы потребностей: «Адаптации / модификации» и «Условия для развития», которые уточняются в зависимости от конкретной ситуации (адаптации среды, физической нагрузки, содержания, форм, методов обучения; минимальные адаптации заданий с целью развития речи; адаптации письменных заданий и т.д.; условия для развития социального, эмоционального; учебного поведения и т.д.). Использование предлагаемого контента поможет специалистам ИРЦ усовершенствовать осуществления оценки развития детей с особыми образовательными потребностями, определение совместно с родителями индивидуальных потребностей и рекомендаций по созданию оптимальных условий для получения образования.

Ключевые слова: дети; особые образовательные потребности; инклюзивно-ресурсный центр; система автоматизации работы инклюзивно-ресурсных центров (АС «ИРЦ»).

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Verkhovna rada Ukrainy. (2009, Hrud. 16). Zakon № 1767-VI «Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava osib z invalidnistiu i Fakultatyvnoho protokolu do nei». [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>.
- [2] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2016, Zhovt. 27). Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [3] V. Zasenka, ta L. Prokhorenko, «Osvita «osoblyvykh» ditei: stratehiia rozvytku», Ridna shkola, № 3/4, s. 48–52, 2019.
- [4] A. Kolupaieva, ta O. Taranchenko, Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu seredovyschi. Kharkiv, Ukraina: «Ranok», 2019.
- [5] V. Zasenka, A. Kolupaieva, ta O. Taranchenko, «Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: vid instytualizatsii do inkliuzii», u Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini; V. Kremen, Red. Kyiv, Ukraina: Pedahohichna dumka, 2016, s. 68–77.
- [6] O. Taranchenko, ta O. Fedorenko, «Kontseptsii rozvytku systemy osvity ditei iz porushenniamy slukhu v Ukraini», Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia, № 1, s. 27–33, 2015.
- [7] T. Loreman, D. McGhie-Richmond, A. Kolupaieva, O. Taranchenko, et al., «A Canada-Ukraine collaborative initiative for inclusive education in Ukraine: Participant perspectives», School Effectiveness and School Improvement, 27(1), p. 24–44, 2016.
- [8] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2017, Lyp. 12). Postanova № 545 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr». [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.
- [9] Sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. (2019, Lyst. 22). Z 2020 roku vchyteli pochatkovykh klasiv vyvchatymut metodyky roboty v inkliuzyvnykh klasakh [Elektronnyi resurs. Novyny].
Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/news/z-2020-roku-vchyteli-pochatkovih-klasiv-vivchatymut-metodiki-roboti-v-inklyuzivnih-klasah>.
- [10] M. Poroshenko, Orhanizatsiino-metodychni zasady diialnosti inkliuzyvno-resursnykh tsentriv. Kyiv, Ukraina, 2018.
- [11] Ministerstvo okhorony zdorovia Ukrainy. (2018, Hrud. 21). Nakaz № 2449 «Pro vnesennia zmin do perekladu Mizhnarodnoi klasyfikatsii funktsionuvannia, obmezhen zhyttiediialnosti ta zdorovia ta Mizhnarodnoi

- klasyfikatsii funktsionuvannya, obmezhen zhyttiedialnosti ta zdorovia ditei i pidlitkiv». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://moz.gov.ua/mkf>.
- [12] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2019, Lyst. 25). Nakaz № 1472 «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro systemu avtomatyzatsii roboty inkliuzyvno-resursnykh tsentriv». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-sistemu-avtomatizaciyi-roboti-inklyuzivno-resursnih-centriv>.
- [13] E. Danilavichiutė, «Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu seredovyshchi», *Osoblyva dytna: navchanni i vykhovannia*, № 3(87), s. 7–18, 2018.
- [14] O. Fedorenko, «Pedahohichniy suprovid molodshykh shkoliariv zi znyzhenym slukhom v umovakh inkliuzyvnoho navchannia», *dys. kand. nauk*; Instytut spetsialnoi pedahohiky NAPN Ukrainy. Kyiv, 2015.
- [15] T. Skrypnyk, «Vidpovidne osvitnie seredovyshche dlia ditei iz rozladamy autystychnoho spektra», *Osoblyva dytna: navchanni i vykhovannia*, № 3(83), s. 16–22, 2017.
- [16] S. Lytovchenko, «Diialnist IRTs u systemi pidtrymky ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: aktualni pytannia», *Osoblyva dytna: navchanni i vykhovannia*, № 4(92), s. 30–36, 2019.
- [17] S. Schwab, U. Sharma, and T. Loreman, «Are we included? Secondary students' perception of inclusion climate in their schools», *Teaching and Teacher Education*, 75, p. 31–39, 2018.
- [18] T. Loreman, *Pedagogy for Inclusive Education*; Oxford Research Encyclopedia of Education, Oxford University Press USA, 2019.
- [19] J. Deppeler, T. Loreman, and R. Smith, «Teaching and learning for all», In J. Deppeler, T. Loreman, R. Smith, and L. Florian. (Eds.), *Inclusive pedagogy across the curriculum. International perspectives on inclusive education*. London: Emerald Group Publishing. Find this resource, Vol. 7, p. 1–10, 2015.
- [20] Verkhovna rada Ukrainy. (2017, Veres. 5). Zakon № 2145-VIII «Pro osvitu». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>.

*Стаття надійшла до редакції
26 липня 2020 року*